

Nr 31.

Utlåtande med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående det fortsatta stödet åt hampodlingen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 6 mars 1953 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 195, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen godkänna, att fortsatt stöd till hampodlingen skall anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som angivits i propositionen.

I detta sammanhang har utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 469 av herr *Andersson, Erik Gustaf, m. fl.* och II: 578, likalydande, av herr *Larsson i Julita m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen vid behandling av förevarande proposition måtte beakta de synpunkter, som anförts i motionerna;

2) I: 470 av herr *Osvald* och herr *Persson, Johan*, samt II: 577, likalydande, av herr *Andersson i Dunker m. fl.*, vari hemställts, dels att det av 1951 års riksdag fattade beslutet om stöd åt båda beredningsverken under femårsperioden 1951—1955 skall fullföljas, dels att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till höstriksdagen om de åtgärder, som i sådant syfte är påkallade.

Beträffande det närmare innehållet i motionerna får utskottet hänvisa till dessa.

Inledning.

I en den 25 november 1952 dagtecknad gemensam skrivelse har lantbruksstyrelsen och statens jordbruksnämnd framlagt förslag rörande, bland annat, dels nedskrivning av kronans fordringar hos hampberedningsverken i Visby och Värmbol, dels avstyckning och befriande från inteckningsansvar av ett värmbolverket tillhörigt bostadsområde. Vidare har jordbruksnämnden i skrivelse den 31 januari 1953 avgivit förslag angående omfattningen av det fortsatta stödet åt hampodlingen. I sistnämnda skrivelse har jordbruksnämnden — delvis med återkallande av framställningen den 25 november 1952 — även berört frågan om nedskrivning av statens fordringar hos hampberedningsverken.

I detta sammanhang har departementschefen erinrat om att 1952 års riksdag beträffande odlingen av hampa under samma år förutsatt en produktion av 1 440 ton fiber samt godkänt en höjning av det maximala stödet för kilogram fiber från 50 till 60 öre (prop. nr 236, jbr. utsk. utl. nr 48, r. skr. nr 404). Anslagsbehovet härför beräknades till cirka 800 000 kronor.

Statens jordbruksnämnds skrivelse.

I sin skrivelse den 31 januari 1953 anger jordbruksnämnden till en början orsakerna till att nämnden ansett frågan om det fortsatta stödet åt hampodlingen nu böra tagas upp till omprövning. Nämnden anför härom inledningsvis, att den synnerligen otjänliga väderleken under skördeperioden hösten 1952 närmast medfört en katastrof för hampodlingen. Halmskörden beräknas sålunda uppgå endast till 3 000 à 4 000 ton mot normalt 9 000 ton å samma areal. Halmen är dessutom som regel av mycket dålig kvalitet. Den felslagna skörden innebär enligt nämnden icke endast en stor ekonomisk förlust för odlarna utan betyder även för beredningsverkens del, att driften endast i ringa utsträckning kan upprätthållas under innevarande säsong. Även om uppsägning av personal kan företagas i viss utsträckning, kvarstår betydande fasta kostnader, som kommer att verka fördyrande på den framställda fibern. Då det statliga stödet numera utgår i form av pristillägg för levererad fiber, kommer verken icke heller att erhålla statsbidrag i den utsträckning, som man räknat med.

Nämnden anför vidare, att av frö skördats endast mycket obetydliga mängder, vilket torde få svåra följder. För svenska förhållanden lämpligt utsäde kan nämligen icke importeras, utan det är endast möjligt att verkställa import av sådant hamprö, som vid odling här icke kan beräknas mogna till fröskörd. Detta innebär, att resultaten av ett mångårigt inhemskt förädlingsarbete blivit nästan helt förstörda och att detta arbete praktiskt taget måste börjas på nytt för uppförökning av det utsäde, som erfordras för en hampodling av önskad omfattning.

Sedan det visat sig att årets hampskörd slagit fel, sammankallade nämnden representanter för de båda beredningsverken samt Riksförbundet Lin och hampa till överläggningar rörande vilka åtgärder som lämpligen borde vidtagas. Vid överläggningarna var man ense om att driften i fortsättningen borde upprätthållas vid endast ett av verken. Frågan om vilketdera verket som skulle bibehållas, berördes emellertid icke. I stället beslöt nämnden att låta företaga utredningar av teknisk och ekonomisk art rörande denna fråga samt att i samband därmed undersöka intresset för fortsatt hampodling inom verkens områden.

Efter att ha vägt de olika skäl, som anförts för och emot de båda verken, uttalar jordbruksnämnden, att den funnit de jordbruks- och sysselsättningspolitiska synpunkterna vara av sådan vikt, att de — då övriga på valet inverkan omständigheter icke ger något entydigt utslag — bör vara avgörande. Nämnden framhåller, att det förord, som i samband med den tidi-

gare utredningen endast med tvekan kunde lämnas åt visbyverket, med hänsyn till de förändringar, som ägt rum vid detta verk på senare tid, numera kan ges med något större bestämdhet. Till ytterligare stöd för valet av visbyverket återopar nämnden en fråga arbetsmarknadsstyrelsen till nämnden lämnad skrivelse den 2 februari 1953. Statligt stöd bör sålunda enligt nämndens mening efter det beredningen av 1952 års skörd avslutats ges endast åt ett av de båda verken och därvid bör visbyverket ifrågakomma. Nämnden framhåller till slut, att statsmakternas beslut i saken erfordras snarast möjligt, för att verken skall kunna planera sin vidare verksamhet.

Jordbruksnämndens sålunda avgivna förslag utgör den mening, som omfattas av en majoritet inom nämnden bestående av ordföranden, generaldirektören Olof Söderström samt ledamöterna Ture Bengtsson och O. Wilh. Olsson. Skiljaktiga meningar har emellertid anmälts av ledamöterna Hjalmar Degerstedt, Knut von Horn och Rudolf Meidner.

Degerstedt och *von Horn* anser sålunda, att övervägande skäl talar för att värmbolverket bibehållas. Detta verk synes nämligen enligt deras mening ha de största förutsättningarna för en ekonomisk drift och vara det enda av verken, som på lång sikt kan räkna med den erforderliga odlingsarealen. Härtill kommer, att det ur beredskapssynpunkt ligger ojämförligt bäst till.

Meidner framhåller i ett särskilt yttrande, att jordbruksnämnden i sin skrivelse givit uttryck åt den uppfattningen, att visby- och värmbolverken ur de synpunkter, som nämnden i första hand hade att anlägga på frågan, i stort sett får anses likvärdiga. I detta läge anser *Meidner*, att sociala och sysselsättningspolitiska överväganden måste bli avgörande för valet mellan de båda verken. Av denna anledning bör de synpunkter, som anförts av arbetsmarknadsstyrelsen, tillmätas mycket stor betydelse. I sitt yttrande avråder arbetsmarknadsstyrelsen från att nedlägga visbyverket och uttalar samtidigt, att icke heller värmbolverket bör nedläggas, förrän frågan om lösningen av de anställdas sysselsättnings- och försörjningsfrågor blivit föremål för ingående undersökning. *Meidner* anser sig därför icke kunna tillstyrka nedläggandet av värmbolverket, förrän denna undersökning verkställt och konsekvenserna av ett nedläggande bättre kan överblickas.

Rörande det närmare innehållet i jordbruksnämndens skrivelse torde utskottet få hänvisa till den redogörelse härför, som lämnats å s. 5—13 i propositionen.

Arbetsmarknadsstyrelsens skrivelse.

På anmodan av jordbruksnämnden har arbetsmarknadsstyrelsen, i skrivelse till nämnden den 2 februari 1953, yttrat sig i frågan, vilket av de båda hamnberedningsverken som det ur arbetsmarknadssynpunkt är mest angeläget att bibehålla. Styrelsen, som i ärendet införskaffat utlåtanden från

länsarbetsnämnderna i Södermanlands och Gotlands län, redogör i sin skrivelse för arbetsmarknadsförhållandena på de nämnda orterna ävensom konsekvenserna ur närings- och marknadspolitiska samt sociala synpunkter av ett nedläggande av respektive verk.

Som en sammanfattning uttalar arbetsmarknadsstyrelsen, att det i fråga om båda beredningsverken gäller, att ett nedläggande nu skulle vålla svårigheter ur arbetsmarknadssynpunkt. För dem, som drabbas av åtgärden, blir svårigheterna enligt styrelsens uppfattning praktiskt taget lika stora, vare sig de är anställda i Visby eller i Värmbol. Till följd av arbetarnas höga medelålder är omplaceringsmöjligheterna ytterligt begränsade och för en hel del av de anställda praktiskt taget obefintliga. Situationen förvärras av den åtstramning, som för närvarande gör sig gällande på arbetsmarknaden. För Värmbols vidkommande får man därvid taga hänsyn till de aktuella och varslade permitteringarna från vissa industrier i Katrineholm. När det gäller Visby, måste man se omplaceringsmöjligheterna mot bakgrunden av det gotländska näringslivets svaghet och ringa differentiering. En jämförelse mellan det sörmländska och det gotländska näringslivet ger vid handen, att ett nedläggande av hampberedningsverket ur näringspolitisk synpunkt skulle bli mest kännbart för Gotland. Med hänsyn härtill avråder styrelsen, ur de synpunkter den har att företräda, från ett nedläggande av visbyverket.

Enär arbetsmarknadsstyrelsen även finner, att de sociala vådorna av ett nedläggande av värmbolverket måste bli betydande, förklarar sig styrelsen icke heller beredd att förorda, att detta verk nu nedlägges. Under alla förhållanden bör enligt styrelsens mening en sådan åtgärd icke vidtagas, förrän frågan om hur de anställdas sysselsättnings- och försörjningsfrågor skall lösas blivit föremål för ingående undersökning. Problemet är, framhåller styrelsen, icke så enkelt, att det bara är att nedlägga driften vid värmbolverket och därvid hoppas på en självsanering av den lokala arbetsmarknaden. Följden av ett nedläggande nu skulle nämligen bli en lokal arbetslöshet med betydande svårigheter för de anställda och en avsevärd ekonomisk belastning för Stora Malms kommun. Först sedan dessa frågor närmare utretts, är styrelsen beredd att taga slutlig ställning till frågan huruvida värmbolverket bör bibehållas eller nedläggas.

Beträffande det närmare innehållet i arbetsmarknadsstyrelsens skrivelse torde få hänvisas till s. 13—16 i propositionen.

Remissyttrandena.

Över jordbruksnämndens och arbetsmarknadsstyrelsens skrivelser har, efter remiss, utlåtanden avgivits av statskontoret, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, statens handels- och industrikommission, lantbruksakademien, hushållningssällskapens förbund, hushållningssällskapen i Stockholms län och stad samt i Uppsala,

Södermanlands, Östergötlands, Gotlands, Örebro och Västmanlands län, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Riksförbundet Lin och hampa, Textilrådet, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Kooperativa förbundet, Sveriges utsädesförening, Sveriges hampodlareförening u. p. a., Gotlands hampodlareförening u. p. a. samt Aktiebolaget P. A. Carlmark.

I detta sammanhang har departementschefen anmält, att till jordbruksdepartementet inkommit en den 3 januari 1953 dagtecknad skrift från hampodlare i Uppsala län, samlade till ett av länets hushållningssällskap anordnat informationsmöte. Vidare har ingivits en skrivelse den 13 samma månad från Örebro läns hushållningssällskap. Båda framställningarna behandlar frågan om det fortsatta statliga stödet åt hampodlingen.

Åtskilliga remissinstanser anser i likhet med jordbruksnämnden, att sådana förhållanden inträtt, som enligt 1951 års riksdagsbeslut bör påkalla en prövning av frågan om hampberedningens lokalisering redan före utgången av den i beslutet angivna femårsperioden, avseende åren 1951—1955. Denna åsikt omfattas av, bland andra, *statskontoret, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, handels- och industrikommissionen, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund och Kooperativa förbundet.*

I några av remissyttrandena ifrågasättes, huruvida icke spørsmålet om fortsatt statligt stöd över huvud åt hampodlingen bör upptagas till prövning.

Rörande frågan huruvida skäl föreligger för en omprövning av 1951 års beslut, anföres annan mening av, bland andra, *lantbruksakademien, hushållningssällskapens förbund, hushållningssällskapen i Uppsala, Södermanlands, Östergötlands och Värmlands län, Riksförbundet Landsbygdens folk och Sveriges utsädesförening.* Sålunda ifrågasätter *lantbruksakademien*, huruvida enbart det dåliga odlingsresultatet år 1952 motiverar en omprövning redan nu av frågan om hampberedningsverkens bibehållande.

I detta sammanhang må nämnas, att *några remissinstanser* i sina yttranden erinrar om de försök, som för närvarande pågår i Värmbol, att använda hampa till vävnad av olika slag och därmed skapa ökade möjligheter att vinna avsättning för hampan. *Riksförbundet Landsbygdens folk* — vilket som förut nämnts anser, att båda verken bör få fortsätta sin verksamhet till utgången av femårsperioden 1951—1955 — föreslår att under den återstående delen av denna period undersökningar skall utföras beträffande möjligheterna att vinna ökad avsättning för av hampa beredda produkter, varvid enligt förbundets mening speciell hänsyn bör ägnas frågan om ökad marknad för hamptextilier.

Enligt *Kooperativa förbundet* torde väverirörelsen i Värmbol kunna överflyttas till något annat industriföretag, om det visar sig att denna del av verksamheten kan drivas ekonomiskt. Däremot har *Sveriges hampodlareförening*, som driver värmbolverket, anfört att den icke kan dela uppfattningen, att väveriavdelningen kan överföras till annat industriföretag. Visserligen kan den maskinella utrustningen, churu för stor kostnad, flyttas

men det torde komma att uppstå betydande svårigheter för den, som övertar väverirörelsen. För värmbolverkets personal tog det omkring två år, innan den lärt sig bemästra svårigheterna.

Arbetsmarknadsstyrelsen anser, som framgår av styrelsens förut återgivna skrivelse, att beslut om nedläggande av ettdera av hampberedningsverken icke bör fattas förrän spørgsmålet hur de anställdas sysselsättnings- och försörjningsfrågor skall lösas blivit föremål för en ingående undersökning. *Lantbruksstyrelsen* framhåller med anledning härav, att ett dylikt uppskov betyder, att man under ytterligare ett år skulle uppehålla en odling för båda verkens behov. Bortsett från de förluster, som kunde uppstå vid beredningen och försäljningen av den sålunda odlade hampan, skulle uppskovet medföra synnerligen betydande kostnader för det allmänna i form av odlingsbidrag. Dessa kostnader skulle bli så stora, att de icke torde stå i rimlig proportion till åtgärdens betydelse ur sysselsättningssynpunkt. Liknande åsikt framföres av *Sveriges industriförbund*. *Andra remissinstanser* ansluter sig däremot mer eller mindre direkt till arbetsmarknadsstyrelsens ståndpunkt om uppskov med nedläggande av ett utav verken, tills klarhet vunnits om de sysselsättningsmässiga och sociala konsekvenserna av en sådan åtgärd.

Vad angår frågan om vilket av de båda hampberedningsverken som bör äga bestånd och följaktligen erhålla fortsatt statligt stöd är meningarna bland remissinstanserna delade. I några yttranden föredrar man att icke uttala sig i denna fråga eller uttalar sig mycket obestämt. I de fall, där man tar ställning till frågan, nöjer man sig i allmänhet med att återge eller något utveckla de synpunkter, som anförts av jordbruksnämndens majoritet respektive minoritet till stöd för sin uppfattning om ettdera verkets företräden.

I jordbruksnämndens skrivelse behandlas även vissa avvecklingsfrågor, som skulle uppkomma vid en nedläggning av värmbolverket. Dessa frågor berörs endast i ett fåtal remissyttranden och då med tillstyrkan av nämndens förslag.

En utförligare redogörelse för yttrandena återfinnes å s. 16—31 i propositionen.

Departementschefen.

Departementschefen har anfört följande.

»I syfte att trygga vårt lands försörjning med hampa har alltsedan början av 1940-talet utgått ett omfattande statligt stöd åt den inhemska odlingen och beredningen av hampa dels i form av lån och bidrag till landets två hampberedningsverk, belägna i Visby och Värmbol, dels såsom odlingsbidrag eller, under de senaste åren, såsom pristillägg å hampfiber. Stödåtgärderna har lett till att hampodlingen i Sverige, som före det senaste världskriget var av ytterst ringa omfattning, kommit att intaga en central plats

i fråga om vårt lands försörjning på området. Emellertid har åtgärderna även medfört betydande kostnader för det allmänna.

Sedan krigstiden med dess avspärrning ävensom de första efterkrigsåren med ännu kvardröjande svårigheter att importera behövliga mängder hampa avlösts av mera normala förhållanden inom handeln, aktualiserades frågan om omfattningen av det fortsatta statliga stödet åt hampodlingen. För att utreda bland annat detta spörsmål tillsattes en särskild kommitté — 1949 års lin- och hamputredning — som i ett i januari 1951 avgivet betänkande framlade förslag om fortsatt stöd åt odlingen och beredningen av hampa.

På grundval av förslaget förelades 1951 års riksdag proposition (nr 192) i ämnet. I denna uttalade dåvarande departementschefen, att han med hänsyn bland annat till ovissheten om utvecklingen av det internationella läget och om prisutvecklingen på världsmarknaden ej ansåg det lämpligt att fatta något beslut, som innebar ett ställningstagande på lång sikt till frågan om hampodlingens uppehållande. Frågan borde i stället bedömas med utgångspunkt från de dåvarande förhållandena och vad som kunde anses befogat för en begränsad tidsperiod. Denna period borde dock ej göras så kort, att erforderlig planering och utveckling av odlingen och industrien omöjliggjordes. Med hänsyn till dessa förhållanden fann departementschefen det lämpligt, att principbeslut i frågan skulle fattas rörande den närmaste femårsperioden, d. v. s. åren 1951—1955.

Mot bakgrunden av tidigare erfarenheter ansåg departementschefen, att det icke var sannolikt, att det under normala förhållanden här i landet kunde produceras hampfiber för spånadsändamål till priser, som var konkurrenskraftiga i förhållande till världsmarknadens. Det var därför riktigast att för den ifrågavarande perioden i stort sett icke räkna med möjligheten av en lönande export. Med hänsyn till de relativt små arealer, som det var fråga om, kunde enligt departementschefens mening odlingens omfattning ej heller tillmätas någon betydelse ur det samlade jordbrukets synpunkt. Däremot kunde ett upprätthållande av odlingen i en viss trakt böra tillmätas betydelse vid prövningen av frågor om odlingens lokalisering.

Vad som enligt departementschefens mening borde få avgörande betydelse var däremot, i vad mån en fortsatt odling kunde anses påkallad ur beredskapssynpunkt. Emellertid borde vid prövningen av frågan om statligt stöd huvudsaklig vikt fästas vid kostnaderna. Det kunde sålunda i vart fall på längre sikt icke anses befogat att av beredskapsskäl stödja en odling, om kostnaderna för stödet kom att överstiga vad det skulle kosta att genom lagring sörja för en motsvarande försörjningsberedskap. Med hänsyn till föreliggande beräkningar av kostnaderna för en beredskapslagring kunde det ifrågasättas, om icke beredskapsintresset skulle kunna tillgodoses enklare och billigare genom lagring än genom inhemsk odling och beredning. Departementschefen fann emellertid en sådan jämförelse osäker, bland annat emedan den var beroende av den blivande prisutvecklingen på världsmarknaden. I det rådande läget kunde det icke vara välbetänkt att

avsiktligt bringa ned hampodlingen under vad som ansågs önskvärt ur beredskapssynpunkt eller beräknades utan svårighet finna avsättning inom landet. Med hänsyn till de angivna förhållandena borde som riktpunkt för den hampodling, som skulle stödjas under den förut nämnda femårsperioden, sättas en odling, som årligen kunde ge omkring 1 000 ton fiber till hampodlingen. Denna kvantitet innebar en ej oväsentlig nedskärning i förhållande till odlingens dåvarande omfattning.

I fortsättningen uttalade departementschefen, att i samband med frågan om storleken av den odling, som borde stödjas, även uppkom spörsmålet huruvida något av beredningsverken borde nedläggas. Om beredningen skulle kunna bedrivas så, att odlarna kunde påräkna ett skäligt utbyte av odlingen, och statsmakternas kostnader för odlingen samtidigt hölls på en rimlig nivå, var det nödvändigt att en hög och jämn sysselsättning eftersträvades. Kapaciteten hos de befintliga verken översteg emellertid avsevärt den hampskörd, som kunde påräknas vid en odling av nyss angiven omfattning. De båda verkens årskapacitet uppgick nämligen vid 100-procentigt utnyttjande till 1 600 ton och vid 90-procentigt utnyttjande till 1 440 ton. Den odling, som ansågs bära erhålla fortsatt stöd, översteg alltså endast obetydligt kapaciteten hos ett av verken. Under sådana förhållanden ansåg departementschefen det nödvändigt, att ett av dessa nedlades.

Departementschefen anförde vidare, att han instämde i ett uttalande av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, enligt vilket man icke borde uppställa några särskilda krav på odlingens eller beredningsverkens belägenhet med hänsyn till det fall, att landet indrogs i krig. Vid valet av beredningsverk borde man sålunda helt bortse från försvarsberedskapssynpunkter i fråga om den geografiska belägenheten. Däremot var det nödvändigt, att man vid valet fäste den största vikt vid de ekonomiska synpunkterna. Att bibehålla ett i och för sig mindre lönsamt verk med hänsyn till det värde odlingen kunde anses representera lokalt borde sålunda ifrågakomma endast under förutsättning, att merkostnaderna blev förhållandevis begränsade och stod i rimligt förhållande till det värde, odlingen kunde anses äga för jordbruksbefolkningen i bygden. En närmare jämförelse mellan de båda verken gav enligt departementschefen vid handen att, såsom nyssnämnda utredning anförde, värmbolverket hade ett visst ehuru förhållandevis obetydligt företräde ur rena driftssynpunkter. För detta verk talade även, att dess fiberproduktion var bättre. Å andra sidan ansågs ett bibehållande av visbyverket erbjuda påtagliga fördelar för det gotländska jordbruket. Ur sysselsättningssynpunkt beräknades vidare nedläggandet av visbyverket komma att skapa större problem än nedläggandet av värmbolverket, varjämte vid en avveckling större värden ansågs kunna utvinnas ur värmbolverket än ur visbyverket.

Med hänsyn till de angivna förhållandena ansåg departementschefen i likhet med utredningen ett bibehållande av visbyverket vara att föredraga ur det allmännas synpunkt.

I sitt utlåtande (nr 47/1951) med anledning av propositionen anförde jordbruksutskottet, att det funnit övervägande skäl tala för att frågan om hampodlingens storlek och beredningsverkens lokalisering borde bli föremål för slutligt avgörande först sedan ytterligare erfarenheter vunnits rörande odlingens och beredningens lönsamhet. Utskottet framhöll därvid, att den inhemska odlingen i viss mån fortfarande måste anses stå på experiment-stadiet. Ytterligare framsteg ansågs därför kunna göras på området, icke minst genom växtförädlingsarbete. Härtill kom, att utskottet ansåg det vara synnerligen svårt att avgöra, vilket av beredningsverken som borde få företräde. Å ena sidan torde visbyverket medföra påtagliga fördelar för det gotländska lantbruket. Nedläggandet av detta verk syntes dessutom komma att skapa vissa sysselsättningsproblem. Till förmån för verket i Värmbol talade å andra sidan de bättre tekniska driftsbetingelserna och den därmed sammanhängande högre fiberkvaliteten vid detta verk. Vidare ansågs förutsättningar finnas för att värmbolverket genom sin tillverkning av hampvävnader skulle kunna öka användningsområdet för den svenska hampan. En överflyttning av hamphalmen inom detta företags odlingsområde för beredning vid något linberedningsverk skulle icke kunna ske utan dyrbara nyanläggningar. Med hänsyn till Gotlands relativt isolerade läge syntes det därför även ur ren försvarsberedskapssynpunkt lämpligt att ett hampberedningsverk tills vidare bibehölls på fastlandet. Utskottet hemställde fördenskull, att stöd skulle utgå till båda verken under åren 1951—1955. Därvid förutsattes dock, att Kungl. Maj:t, därest ändrade förhållanden så påkallade, under loppet av femårsperioden skulle företaga en förnyad prövning av frågan om verkens bibehållande samt därefter underställa riksdagen förslag i ämnet.

Riksdagen beslöt i enlighet med vad utskottet sålunda hemställt (r. skr. nr 379/1951).

Föregående års skörd av hampa utföll som bekant mycket dåligt. Halm-skörden beräknas sålunda uppgå till endast 3 000 å 4 000 ton mot normalt omkring 9 000 ton. Kvaliteten betecknas dessutom i regel som dålig. Nu nämnda förhållanden utgör den närmaste anledningen till att jordbruksnämnden ansett, att frågan om det fortsatta statliga stödet åt hampodlingen bör upptagas till prövning före utgången av den i 1951 års riksdagsbeslut angivna femårsperioden. Förutom att den felslagna skörden åsamkat odlarna stora förluster, har den även orsakat svåra ekonomiska påfrestningar för beredningsverken. Driften vid dessa kan sålunda upprätthållas endast under en del av innevarande beredningssäsong. Även om permittering av personal i viss utsträckning kunnat eller kan ske, kvarstår betydande fasta kostnader, som måste slås ut på en förhållandevis ringa fibermängd.

I några av remissyttrandena över jordbruksnämndens framställning har ifrågasatts, huruvida föregående års dåliga skörd kan anses utgöra tillräcklig anledning att redan nu till omprövning upptaga frågan om omfattningen av det fortsatta stödet åt hampodlingen. Jag har förståelse för denna synpunkt såtillvida, att även enligt min uppfattning ett dåligt skördeutfall i och

för sig icke bör tagas som skäl för att inskränka det på något längre sikt planerade stödet åt hampodlingen. De ekonomiska utredningar, som jordbruksnämnden låtit företaga — närmast i syfte att klarlägga de omedelbara följderna av det dåliga skördeutfallet — visar emellertid enligt min mening klart, att de ekonomiska konsekvenserna av att bibehålla ett stöd av nuvarande omfattning är av sådan räckvidd, att jag anser mig icke kunna underlåta att nu underställa riksdagen frågan om det fortsatta stödet åt hampodlingen.

Till en början vill jag härvid erinra om att behovet av avskrivningar av statens fordringar hos de båda beredningsverken ökat väsentligt utöver vad som förutsattes i 1951 års riksdagsbeslut, främst till följd av ökad skuldsättning på grund av 1952 års starkt reducerade skörd. I riksdagsbeslutet förutsattes, att det skulle behövas en avskrivning av statens fordringar med 1 096 000 kronor i fråga om visbyverket och med 430 000 kronor beträffande verket i Värmbol, för att båda företagens anläggningar skulle kunna skrivas ned till ett värde av 700 000 kronor. Enligt nu på jordbruksnämndens föranstaltande gjorda beräkningar skulle nedskrivningsbehovet, räknat per den 30 september 1953, utgöra 1 890 000 kronor — ett belopp som kan stiga till omkring 2 000 000 kronor — för visbyverket och 1 150 000 kronor för verket i Värmbol. Efter sådana avskrivningar skulle den resterande kapital-skulden utgöra för visbyverket cirka 950 000 kronor, däri inräknat ett lån å 200 000 kronor för vissa rationaliseringsarbeten, och för värmbolverket omkring 1 000 000 kronor.

Vid bedömningen av frågan om omfattningen av det fortsatta stödet åt hampodlingen är det dock en omständighet, som jag tillmåter större betydelse än det ökade behovet av avskrivningar av statens fordringar, nämligen det fortsatta stödbehovet vid de marknadsförutsättningar, som man har att räkna med för de kommande åren.

Lin- och hamputredningen uttalade på sin tid, att en inhemsk produktion av omkring 1 000 ton hampfiber årligen syntes motsvara vad som var önskvärt ur beredskapssynpunkt eller kunde beräknas utan svårighet finna avsättning inom landet. Denna uppskattning godtogs i propositionen nr 192/1951. Innebörden av 1951 års riksdagsbeslut var emellertid, att stödet, med bibehållande av båda beredskapsverken, skulle avpassas för en ungefär 50 procent större produktion.

Jordbruksnämnden har icke närmare prövat frågan om det inhemska avsättningsutrymmet utan har utgått från att detta i enlighet med lin- och hamputredningens uppfattning uppgår till ungefär 1 000 ton fiber per år. Handels- och industrikommissionen har för sin del uttalat, att förbrukningen av svensk hampa på längre sikt sannolikt icke kommer att överstiga denna kvantitet. Kommissionen har i detta sammanhang pekat på en fortgående minskning av användningen av sådan hampa som produceras i Sverige, något som också framhållits av Textiltrådet. Även med hänsyn till att det — såsom några remissinstanser uttalat — synes troligt, att pågående försök att använda svensk hampa för nya ändamål kan komma att ge vissa resultat och

att sålunda därigenom skulle kunna vinnas något ökad avsättning för sådan hampa, anser jag att en realistisk bedömning av den kommande marknadsutvecklingen närmast ger vid handen, att man bör räkna med ett ungefärligt avsättningsutrymme av 1 000 ton fiber per år.

Med utgångspunkt från en sådan marknadsbedömning visar de av jordbruksnämnden framlagda kalkylerna över stödbehovet vid å ena sidan bibehållande av båda verken och å andra sidan fortsatt drift endast vid det ena av dem, att behovet varierar mycket starkt vid de båda alternativen. Bibehålles båda beredningsverken med en produktion av 500 ton fiber vid vardera, beräknas det årliga stödbehovet till omkring en krona per kilogram fiber eller totalt cirka 1 000 000 kronor. Om åter driften upprätthålles vid endast det ena verket, stannar de jämförliga kostnaderna vid en produktion av cirka 900 ton vid knappt halva beloppet. Även om stödbehovet givetvis blir beroende av de priser, som kommer att erhållas för den framvunna hampfibern, synes det dock vara klart, att stödkostnaderna blir av mycket olika storlek, om man bibehåller verksamheten vid båda verken eller koncentrerar den till ett av dem.

Ett fortsatt stöd åt hampproduktionen kommer emellertid i båda fallen att medföra avsevärda utgifter för det allmänna. Med hänsyn härtill har från ett par remissinstansers sida ifrågasatts, huruvida icke den inhemska produktionen skall kunna ersättas med en beredskapslagring. I anslutning därtill har riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap beräknat, att kostnaden för sådan lagring, vilken tidigare uppskattats till cirka 250 000 kronor om året, numera torde väsentligt understiga denna summa. För min del anser jag dock icke, att förhållandena ändrats i sådan grad sedan tiden för 1951 års riksdagsbeslut, att det statliga stödet nu bör helt slopas. Enligt min mening bör denna fråga upptagas till prövning först i anslutning till utgången av den i riksdagsbeslutet angivna femårsperioden. I stället bör åtgärder vidtagas för att nedbringa kostnaderna för stödåtgärderna.

Av den förut lämnade redogörelsen framgår, att vardera verket har en årskapacitet av cirka 900 ton fiber. Då såsom jag nyss framhållit stödkostnaderna kan minskas till omkring hälften genom att beredningsverksamheten koncentreras till ett enda verk, synes det ligga närmast till hands att lägga ned verksamheten vid det ena verket. Det är emellertid uppenbart, att en dylik åtgärd skulle komma att medföra svåra problem för den bygd, som beröres därav. Jag har full förståelse härför. Då det icke synes vara möjligt att genom rationalisering av driften eller på annat sätt nedbringa behovet av statligt stöd i någon väsentlig utsträckning vid någotdera verket, har jag dock efter ingående prövning av frågan funnit mig icke kunna underlåta att ansluta mig till åsikten, att hela verksamheten bör förläggas till det ena av verken. Det synes mig nämligen icke vara försvarligt att utan tvingande skäl i oförändrad omfattning fortsätta en verksamhet, som belastar det allmänna i så hög grad som den nuvarande hampproduktionen. Vid detta mitt ståndpunktstagande har jag även beaktat den av jordbruksnämnden lämnade uppgiften, att vid överläggningar mellan nämnden samt representanter för

odlarna och beredningsverken enighet rått om att ett av verken bör nedläggas. Likaså har jag tagit hänsyn till att enligt inhämtade upplysningar utsäde i år icke torde kunna anskaffas för större areal än som kan tillgodose ett verk.

Godkännes denna min uppfattning, blir den närmaste frågan vilket av de båda verken som bör bibehållas. Jag torde då först få erinra om att lin- och hamputredningen på sin tid — om än med tvekan — gav sitt förord åt visbyverket. Även föredragande departementschefen anslöt sig, såsom framgår av det föregående, till denna linje. Jordbruksnämnden framhåller, att det förord, som för två år sedan gavs åt visbyverket, nu kan ges med något större bestämdhet. Nämnden har emellertid icke varit enig i sitt ställningstagande. En minoritet inom nämnden har nämligen reserverat sig till fördel för värmbolverket och därvid bland annat åberopat beredskapssynpunkten, som ansetts tala till förmån för sistnämnda verk. Slutligen har en reservant förklarat sig icke kunna tillstyrka nedläggandet av värmbolverket, förrän bland annat de anställdas sysselsättnings- och försörjningsfrågor blivit föremål för en ingående undersökning.

Med anledning av den vikt, som sålunda tillagts vårt lands beredskap i vad angår odling och beredning av hampa, torde jag, innan jag behandlar övriga på valet inverkan omständigheter, få närmare klargöra min ståndpunkt i denna fråga.

Den beredskap, som det enligt min mening närmast gäller att upprätthålla i fråga om hampa, utgör en försörjningsberedskap. Under tider av oroliga yttre förhållanden och därav följande osäkerhet i handelsförbindelserna med andra länder är det otvivelaktigt av värde att ha en hampproduktion av viss omfattning inom landet. En sådan beredskapsproduktion blir givetvis av än större värde i händelse av krig, då såsom erfarenheterna från det senaste världskriget visar, avbrott i stor utsträckning äger rum i leveranserna av de olika produkter, av vilka vi normalt fyller vårt behov från utländska marknader. I ett sådant läge synes det vara utan betydelse, om odlingen och beredningen av hampan är förlagd till Gotland eller till fastlandet. Skulle vårt land indragas i krig, synes det — såsom riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap anfört — med hänsyn till svårigheterna att beräkna händelseförloppet icke föreligga skäl att låta antaganden härutinnan påverka bedömandet. Under sådana omständigheter finnes det enligt min mening föga anledning att åberopa beredskapssynpunkten såsom ett av de bärande motiven för förläggningen av odlingen och beredningen till visst område och viss ort. Valet mellan verken synes mig därför böra träffas med ledning av andra synpunkter.

Jordbruksnämnden har, liksom på sin tid lin- och hamputredningen, företagit en närmare jämförelse mellan visby- och värmbolverket. Därvid har framför allt behandlats odlingsunderlaget för de båda verken ävensom deras kapacitet och driftsekonomi. I likhet med nämnden kan jag icke finna, att denna jämförelse ger entydigt utslag till förmån för någotdera verket. Jag delar därför nämndens uppfattning, att jordbruks- och sysselsättningspolitiska synpunkter bör vara avgörande vid valet.

Vad först angår de jordbrukspolitiska synpunkterna har hampodlingen otvivelaktigt stor betydelse för den enskilde jordbrukaren såväl på Gotland som på fastlandet. Liksom på fastlandet omfattar odlingen på Gotland endast en mindre del av åkerarealen, men det föreligger där en avsevärd koncentration av myrmarker, som icke kan brukas med framgång utan en med lämpliga mellanrum återkommande hampodling. Ett nedläggande av denna odling på Gotland skulle därför enligt min mening inom vissa delar av öns landsbygd medföra en vida allvarligare försämring av jordbrukets utkomst-möjligheter än vad fallet skulle bli på fastlandet. Ur nu ifrågavarande synpunkter synes mig fördenskull övervägande skäl tala för att visbyverket skall få fortsätta sin verksamhet.

Beträffande härefter de sysselsättningspolitiska skälen anser jag dessa i än högre grad än de jordbrukspolitiska motivera, att det fortsatta statliga stödet åt hampodlingen och hampberedningen koncentreras till Gotland och Visby. Såsom jag tidigare framhållit kommer nedläggandet av det ena av de båda beredningsverken att medföra svårigheter och problem för den bygd, som berörs av åtgärden. Jag är emellertid av den uppfattningen, att man vid bedömandet av sysselsättningsmöjligheterna icke bör tillmäta läget för dagen avgörande betydelse utan söka fastställa, var det på längre sikt finns det största behovet av att verksamheten upprätthålles. Det gottländska näringslivet kännetecknas sedan länge av svårigheten att hålla öns befolkning i jämn sysselsättning under hela året. Medan under sommaren brist på arbetskraft föreligger, saknas normalt under övriga delar av året möjlighet till full sysselsättning. Nedläggandet av hampberedningsverket i Visby skulle medföra stora svårigheter att placera den friställda arbetskraften inom andra företag på Gotland. Även om jag är medveten om att svårigheter i detta hänseende jämväl kommer att uppstå vid ett nedläggande av driften vid värm-bolverket, får dock möjligheterna på längre sikt att bereda nya utkomstmöj-ligheter åt den personal, som till följd därav blir utan arbete, bedömas som betydligt större än vad fallet är i fråga om visbyverket.

Övervägande skäl talar sålunda enligt min mening för att det fortsatta stödet åt hampproduktionen bör komma det gottländska jordbruket och be-redningsverket i Visby till godo. Driften vid värmbolverket bör följaktligen nedläggas. Arbetsmarknadsstyrelsens förslag att beslutet om nedläggandet skall uppskjutas tills frågan om sysselsättningen och försörjningen av den arbetskraft, som därigenom friställes, blivit löst, är i och för sig värt att beaktas. Med hänsyn till de avsevärda kostnader, som ett dylikt uppskov skulle medföra, anser jag mig dock icke kunna biträda förslaget. Vid ned-läggandet av driften vid värmbolverket uppkommer även andra avvecklings-frågor. Jordbruksnämnden har därvidlag hemställt att av de medel, som under reservationsanslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för innevarande budgetår beräknats till stöd åt hampodlingen, få taga i an-språk vissa medel till sådana åtgärder, som i samband med driftsnedläggel-sen kan erfordras för att begränsa statens förluster å lån till Sveriges hamp-odlareförening. Däremot anser nämnden, att i avbidan på beslut angående

omfattningen för framtiden av stödet åt hampodlingen någon åtgärd icke bör för närvarande vidtagas beträffande nyssnämnda förenings skuld till staten eller relaxation av inteckningar i vissa fastigheter, hörande till värmbolverket.

För min del anser jag, att samtliga dessa avvecklingsfrågor bör prövas först i samband med beslutet om prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för nästa regleringsår. Jag torde sålunda senare få ånyo anmäla dessa. Därvid torde jag även få upptaga spörsmålen om nedskrivning av statens fordringar hos Aktiebolaget Hampberedning samt om åtgärder för stärkande av Gotlands hampodlareförenings likviditet. Däremot synes det lämpligt, att jordbruksnämnden redan nu — därest riksdagen icke har något att erinra däremot — till prisnedsättning å importerat hampfrö vid försäljning till odlare får taga i anspråk högst 160 000 kronor av reservationsanslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för innevarande budgetår.»

Utskottet.

Genom statsmakternas initiativ i form av olika stödåtgärder har den inhemska odlingen och beredningen av hampa under det senaste årtiondet undergått en kraftig utveckling. De resultat, som uppnåtts på området, har otvivelaktigt varit av stort värde, främst när det gällt att under krigstiden med dess avspärning och under de första efterkrigsåren tillgodose landets behov av spånadsmaterial. Å andra sidan har stödåtgärderna åsamkat det allmänna betydande utgifter. Vidare har förhållandena inom den internationella handeln åter blivit mera normala, varför svårigheter icke längre föreligger att importera behöfliga mängder hampa.

Med hänsyn härtill framlade Kungl. Maj:t i propositionen nr 192 till 1951 års riksdag på grundval av 1949 års lin- och hamputrednings betänkande i ämnet förslag rörande odlingens fortsatta stödande. Förslaget innebar i huvudsak, att principbeslut skulle fattas rörande storleken av den odling av hampa, som borde eftersträvas och, i mån av behov, stödjas under femårsperioden 1951—1955 samt att hampberedningsverket i Värmbol efter en kortare övergångstid icke vidare skulle erhålla stöd från statens sida.

Med anledning av propositionen framhöll utskottet i sitt utlåtande nr 47, att det funnit övervägande skäl tala för att frågan om hampodlingens storlek och beredningsverkens lokalisering borde bli föremål för slutligt avgörande först sedan ytterligare erfarenhet vunnits rörande odlingens och beredningens lönsamhet. Utskottet hemställde fördenskull, att stöd skulle utgå till såväl hampberedningsverket i Visby som i Värmbol. Därvid förutsattes dock att Kungl. Maj:t, därest ändrade förhållanden så påkallade, under loppet av femårsperioden skulle företaga en förnyad prövning av frågan om verkens bibehållande samt därefter underställa riksdagen förslag i ämnet.

Riksdagen hade icke något att erinra häremot (r. skr. nr 379).

I föreliggande proposition nr 195 har Kungl. Maj:t framhållit, att sådana förhållanden nu föreligger, som aktualiserar en omprövning av det fortsatta stödet till hampodlingen. Den närmaste anledningen härtill har uppgivits vara det dåliga utfallet av 1952 års hampskörd och resultatet av de ekonomiska utredningar, som statens jordbruksnämnd låtit företaga i detta sammanhang. Kungl. Maj:t har därvid föreslagit, att statligt stöd i fortsättningen skall lämnas endast det ena av hampberedningsverken, varvid valet fallit på visbyverket. Till följd härav torde driften vid värmbolverket nedläggas.

I motionerna I: 470 och II: 577 har däremot yrkats, att det av 1951 års riksdag fattade beslutet om stöd åt båda beredningsverken under femårsperioden skall fullföljas. Såsom skäl härför har i motionerna anförts, bland annat, att de utredningar, som ligger till grund för propositionen, icke tagit nödig hänsyn till de framtida utvecklingsmöjligheterna för svensk hampodling. Ej heller har enligt motionerna beaktats de möjligheter, som nu synes föreligga, att vidga avsättningen av svensk hampfiber till nya områden.

Med anledning härav vill utskottet till en början framhålla, att hampodlingen otvivelaktigt gjort stora framsteg genom det växtförädlingsarbete, som pågått under senare år. Särskilt väntas övergången till s. k. samkönad hampa medföra en förbättring av odlingsresultaten. Enligt utskottet bör därför denna förädlingsverksamhet stödjas och om möjligt intensifieras. Vad härefter angår möjligheterna att vidga avsättningsområdet för svensk hampa har de resultat, som hittills uppnåtts vid hampväveriet i Värmbol, varit mycket löftrika. Emellertid synes utskottet nu anförda skäl vid en realistisk bedömning av föreliggande omständigheter icke tillräckligt vägande för att fullfölja verksamheten i nuvarande omfattning.

I likhet med vad departementschefen uttalat finner utskottet dock, att ett dåligt skördeutfall i och för sig icke bör tagas som skäl för att inskränka det på något längre sikt planerade stödet åt hampodlingen. Emellertid synes utskottet de ekonomiska konsekvenser av ett fortsatt stöd i nuvarande form, vilka närmare klarlagts i propositionen, vara av så allvarlig natur att utskottet efter ingående prövning funnit sig böra biträda Kungl. Maj:ts förslag, att hela verksamheten bör förläggas till det ena av verken. Vid detta sitt ståndpunktstagande har utskottet särskilt beaktat den i propositionen lämnade uppgiften, att jordbruksnämnden samt representanter för odlarna och beredningsverken under sina överläggningar varit eniga i nämnda hänseende.

Spörsmålet vilket av de båda beredningsverken som bör bibehållas finner utskottet — liksom vid frågans behandling vid 1951 års riksdag — synnerligen svårt att avgöra. I likhet med departementschefen och jordbruksnäm-

den anser utskottet nämligen, att en jämförelse mellan odlingsunderlaget för de båda verken ävensom deras kapacitet och driftsekonomi icke ger entydigt utslag till förmån för någotdera verket. Anlägger man däremot jordbruks- och sysselsättningspolitiska synpunkter på problemet synes enligt utskottets uppfattning övervägande skäl tala för att det fortsatta stödet åt hampproduktionen bör komma det gotländska jordbruket och beredningsverket i Visby till godo. Efter överväganden får utskottet därför tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag, att värmbolverket skall nedläggas. För att de hittills vunna resultaten vid hampväveriet i Värmbol icke skall gå förlorade, anser utskottet det dock önskvärt att det i samband med verkets nedläggande undersökes, huruvida väveriet kan få fortsätta sitt arbete på platsen eller överflyttas till något annat industriföretag, om det visar sig att förutsättningar för en ekonomisk drift föreligger.

Slutligen har i propositionen berörts vissa avvecklingsfrågor av vilka särskilt må nämnas spørsmålet om sysselsättning och försörjning av den arbetskraft, som kommer att friställas vid nedläggandet av driften vid värmbolverket. Kungl. Maj:t har mellertid därvid förklarat sig vilja återkomma till dessa frågor i samband med det kommande beslutet om prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för nästa regleringsår.

I motionerna nr I: 469 och II: 578 har bland annat framhållits, att riksdagen samtidigt med beslutet om nedläggande av värmbolverket bör göra det uttalande, som erfordras för att de anställda skall kunna erfara en rimlig trygghetskänsla, ävensom att särskild hänsyn skall tagas till det framsynta arbete, som företagsledningen nedlagt å nämnda verk. Vidare har i motionerna I: 470 och II: 577 uttalats, att icke något av beredningsverken bör nedläggas förrän frågan om de anställdas sysselsättning och försörjning blivit grundligt utredd.

Uppenbarligen är det nödvändigt att vidtaga vissa åtgärder i samband med avvecklingen av driften vid värmbolverket. Särskilt angeläget torde därvid vara att sörja för de anställdas framtid. Utskottet vill därför för sin del understryka nödvändigheten av att mått och steg i sådant syfte vidtages utan dröjsmål. Det synes också vara rimligt, att de åtgärder, som därvid kan komma i fråga, blir sådana, att de medför en verklig hjälp för dem, som genom driftnedläggelsen mister sina anställningar eller på annat sätt får sina levnadsvillkor mera avsevärt försämrade. Med hänsyn till de högst avsevärda kostnader, som ett fortsättande av driften vid båda verken skulle medföra, anser sig utskottet icke kunna förorda, att driftnedläggelsen vid värmbolverket icke skall ske förrän frågan om sysselsättningen och försörjningen av de anställda blivit löst. Utskottet vill därför biträda Kungl. Maj:ts förslag, att behandlingen av samtliga avvecklingsfrågor skall uppskjutas till prövningen av de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område för nästa regleringsår.

Vad i övrigt anförts i propositionen föranleder icke någon erinran från utskottets sida.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,
att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt i anledning av motionerna I: 469 och II: 578 ävensom med avslag å motionerna I: 470 och II: 577, godkänna att fortsatt stöd till hampodlingen skall anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i det föregående tillstyrkt.

Stockholm den 12 maj 1953.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Tjällgren, Anderberg, Lage Svedberg, Jon Jonsson, Näslund, Eskilsson, Bertil Andersson, Franzén, Mossberger och Johan Persson*; samt

från andra kammaren: herrar Antby*, Jonsson i Järvsand, Ahlsten, Larsson i Julita, Agerberg, Utbult, Svensson i Vä och Andersson i Essvik* samt fru Lindskog och herr Arweson.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservationer

1) av herr *Johan Persson*, som ansett att utskottet bort tillstyrka motionerna I: 470 och II: 577 samt att därför utskottets yttrande och hemställan bort ha denna lydelse

»Genom statsmakternas — — — (lika med utskottet) — — — statens sida.

Med anledning av propositionen framhöll utskottet, att hampodlingen i Sverige i viss mån alltjämt måste anses stå på experimentstadiet. Ytterligare framsteg borde enligt utskottet kunna göras på detta område, icke minst genom växtförädlingsarbete. Utskottet nämnde därvid särskilt de sedan några år tillbaka pågående försöken med s. k. samkönad hampa, vilka väntades medföra ett ökat fiberutbyte och därigenom även minskning av beredningskostnaderna. Vidare ansåg utskottet förutsättningar föreligga för att värmholverket genom sin tillverkning av hampvävnader skulle kunna öka användningsområdet för svensk hampa.

Under hänvisning till, bland annat, dessa synpunkter fann utskottet övervägande skäl tala för att frågan om hampodlingens storlek och beredningens lokalisering borde bli föremål för slutligt avgörande först sedan ytterligare erfarenhet vunnits rörande odlingens och beredningens lönsamhet. Utskottet hemställde fördenskull, att stöd skulle utgå till såväl hampberedningsverket i Visby som i Värmbol. Med hänsyn till nödvändigheten att erhålla fullgoda bedömningsgrunder vid en framtida behandling av dessa spörsmål ansåg utskottet, att den tid, under vilken verken skulle erhålla tillfälle att fortsätta sin verksamhet, icke borde göras alltför kort. Utskottet föreslog därför, att stödet borde avse åren 1951—1955. Därvid förut-sattes dock, att Kungl. Maj:t, därest ändrade förhållanden så påkallade, under loppet av femårsperioden skulle företaga en förnyad prövning av frågan om verkens bibehållande samt därefter underställa riksdagen förslag i ämnet.

Riksdagen hade icke något att erinra häremot (r. skr nr 379).

I föreliggande — — — (lika med utskottet) — — — nya områden.

För sin del finner utskottet, att ett dåligt skördeutfall icke bör tagas som skäl för att inskränka det på något längre sikt planerade stödet åt hampodlingen. Även om det nu kräves betydande medel för att hålla verken i gång, anser sig utskottet icke kunna förorda att någotdera nedlägges, innan ytterligare erfarenhet hunnit samlas rörande hampodlingens och hampberedningens lönsamhet. Härtill kommer, att utskottet fortfarande anser det synnerligen svårt att avgöra, vilket av de båda beredningsverken som bör bibehållas. Den jämförelse i olika hänseenden, som i propositionen anställts mellan de båda verken, synes nämligen utskottet icke ge entydigt utslag till förmån för någotdera verket. I vart fall bör enligt utskottet icke något av verken nedläggas, förrän frågan om de anställdas sysselsättning och försörjning blivit grundligt utredd.

I stället för att minska hampodlingen anser utskottet lämpligt, att ansträngningarna inriktas på att genom intensifierad försöks- och förädlingsverksamhet vinna resultat, som snabbt kan göra odlingen mera ekonomiskt lönande. För detta ändamål synes det utskottet önskvärt, att statens jordbruksförsök beredes möjlighet till utvidgad försöksverksamhet rörande hampans odlingstekniska problem, varjämte försöksverksamheten med samkö-nad hampa på allt sätt bör stödjas.

Ur angivna synpunkter får utskottet biträda yrkandet i motionerna I: 470 och II: 577, att det hittillsvarande stödet åt båda beredningsverken skall fullföljas under femårsperioden. Det torde fördenskull böra ankomma på Kungl. Maj:t att i proposition till höstriksdagen föreslå de ytterligare åtgärder, som i sådant syfte behöver vidtagas.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition samt motionerna I: 469 och II: 578 ävensom med bifall till motionerna I: 470 och II: 577,

1) godkänna att fortsatt stöd till hampodlingen skall anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i det föregående tillstyrkt;

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t ville till innevarande års höstriksdag inkomma med förslag till de åtgärder, som i sådant syfte är påkallade.»

2) av herrar *Bertil Andersson, Mossberger, Antby* och *Larsson* i *Julita*.